

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 27/2010 vp

**Hallituksen esitys laeiksi rikoslain 48 a luvun,
pakkokeinolain ja eräiden niihin liittyvien la-
kien muuttamisesta**

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 10 päivänä marraskuuta 2010 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi rikoslain 48 a luvun, pakkokeinolain ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta (HE 221/2010 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että maa- ja metsätalousvaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Lena Andersson, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Jussi Laanikari, maa- ja metsätalousministeriö
- erätarkastaja Jaakko Saaristo ja erätarkastaja Markus Aho, Metsähallitus
- lakimies Vesa Malila, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- apulaistoiminnanjohtaja Sauli Härkönen, Metsästäjien Keskusjärjestö
- tutkimusjohtaja Vesa Ruusila, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, RKTL

- luonnonsuojeluasiantuntija Tapani Veistola, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- toiminnanjohtaja Panu Hiidenmies, Suomen Metsästäjäliitto ry
- toiminnanohjaaja Heikki Taskinen, Kannonkosken-Kivijärven riistanhoitoyhdistys
- toiminnanohjaaja Veikko Seuna, Keski-Uudenmaan riistanhoitoyhdistys
- riistapäällikkö Juha Kuittinen, Pohjois-Karjalan riistanhoitopiiri
- toiminnanohjaaja Pekka Julkunen, Rautavaaran riistanhoitoyhdistys
- riistanhoitoyhdistyksen hallituksen jäsen Martin Hägglund, Salon seudun riistanhoitoyhdistys
- toiminnanjohtaja Anne Ollila, Paliskuntain yhdistys
- lakimiessihteeri Aimo Guttorm, Saamelaiskäräjät
- laamanni Juha Tervo, Kainuun käräjäoikeus
- komisario Kari Karppinen, Kainuun poliisilaitos
- professori Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Valiokunta toteaa, että metsästystä tulee metsästyslain (615/1993) mukaan harjoittaa kestävän käytön periaatteiden mukaan ja siten, että riista-eläinkannat eivät vaarannu, luontoa ei tarpeettomasti vahingoiteta, riistakantaa ei vaaranneta eikä eläimille tuoteta tarpeetonta kärsimystä. Laiton metsästys vaarantaa metsästyksen riistanhoidollisia tavoitteita ja kohdistuessaan uhanalaiseen, harvinaiseen tai erityisen arvokkaaseen riistaeläinlajiin se voi vakavasti vaarantaa kyseisen eläinlajin kannan ja olemassaolon Suomessa. Jos toiminnassa käytetään laittomia pyyntitapoja tai -menetelmiä, eläimille saateen aiheuttaa tarpeettoman suurta kärsimystä. Valiokunta korostaa sitä, että tällaiseen laittomaan toimintaan liittyvä kielteinen leima voi ulottua myös lailliseen metsästyksen, pilata sen mainetta ja vaikuttaa siihen, ettei uusia, erityisesti nuoria harrastajia hakeudu metsästysharrastuksen pariin. Siten aikaisempaa törkeämpien metsästysrikosten tekotapojen ennalta estäminen ja huomioon ottaminen lainsäädännöllisin keinoin on tärkeää sekä riistanhoidollisesti, luonnonsuojelullisesti että metsästyslaissa mainittujen laillisen metsästyksen periaatteiden korostamiseksi. Saaliin kätkemiseen ja hyödyntämiseen liittyvä toiminta on puolestaan osa harmaata taloutta, joka ylläpitää laitonta metsästystä. Laittoman saaliin kaupallisen hyödyntämisen ennalta estäminen on osa taloudellisen rikollisuuden torjuntaa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että esityksen perustelujen mukaan poliisin tietoon tulleiden metsästysrikosten ja -rikkomusten määrät eivät ole viime vuosina merkittävästi lisääntyneet. Viime vuosina on kuitenkin paljastunut suurpetoihin kohdistuneita metsästys- ja eläinsuojelurikoksia, joista osassa tekijät ovat jääneet selvittämättä. Myös hirven laittoman metsästyksen osalta on olemassa epäilyjä aikaisempaa ammattimaisemmasta toiminnasta.

Esityksen perusteluista käy myös ilmi, että metsästysrikoksesta tuomitaan yleensä sakkoa, vaikka rikoksesta on säädetty enimmäisrangaistus-

tukseksi enintään kaksi vuotta vankeutta. Perusteluissa on myös todettu, että rikoksen tekotavan erityistä raakuutta, huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelua, suunnitelmallisuutta tai sen kohdistumista erityisesti suojeltaviin eläimiin ei oteta nykyisissä metsästysrikossäännöksissä huomioon.

Valiokunta toteaa, että esityksen tavoitteena oleva nykyistä ankarampi rangaistusuhka ei yksinään vaikuta rikosentekijään, jos kiinnijääminen on sattumanvaraista. Jos kuitenkin nykyistä ankaramman rangaistuksen lisäksi rikosta suunnittelevan on otettava huomioon suhteellisen pitkän metsästyskiellon uhka, hyödyn menettäminen sekä mahdollisen rikosentekovälineen menetys, seuraamusten muodostamalla kokonaisuudella voidaan arvioida olevan ennalta ehkäisevää vaikutusta sekä suunnitelmallisiin että mielijohteesta toteutettuihin törkeisiin metsästysrikoksiin. Valiokunta katsookin, että vakavista metsästysrikoksista on perusteltua määrätä pitkiä metsästyskielloja. Metsästyskiello ja sen uhka on käytännössä erittäin merkityksellinen rikosten ennalta ehkäisemisen ja uusimisen kannalta. Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että menettämisseuraamusten nyt esillä olevien rikosten osalta tulisi määräytyä siten, että ne muodostuvat ankaruudeltaan yhteinäisiksi muiden rikosten vastaaviin seuraamuksiin nähden.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen esityksen perusteluissakin todettuun, että laittoman saaliin kätkemisestä säädetty enimmäisrangaistus, kuusi kuukautta vankeutta, on merkittävästi alhaisempi kuin rikoslain (RL) 32 luvussa rangaistavaksi säädettyssä kätkemisrikoksessa, josta voi sen perustekomuodossa seurata vankeutta yksi vuosi kuusi kuukautta. Aikaisemmin laittoman saaliin kätkeminen ja hyödyntäminen on ollut pienimuotoista, usein perhe- tai kyläyhteisön sisällä tapahtuvaa laitonta toimintaa. Tekoja ei ole nähty yhtä moitittavina kuin esimerkiksi tavaksi otettua varastetun tavarankätkemistä. Tilanne on kuitenkin tältä osin muuttumassa. Tuomioistuimissa on käsitelty tapauksia, joissa lait-

tomille saaliille on järjestetty valmiit myyntikanavat jo ennen metsästysrikoksen tekemistä. Metsästysrikoksella saadulla saaliilla epäilläänkin olevan ammattimaisesti toimivat pimeät markkinat. Valmiit myyntikanavat saaliille ylläpitävät osaltaan laitonta metsästystä. Työnjako laittomien metsällä kävijöiden, saaliin käsittelijöiden ja saaliin kauppaajien välillä voidaan nykyisin rinnastaa muiden rikoslajien järjestäytyneisyyttä ja suunnitelmallisuutta osoittavaan toimintaan.

Valiokunta katsoo edellä todettuun viitaten, että laittoman saaliin kätkeminen, erityisesti saaliilla käytävä kauppa, ylläpitää laitonta metsästystä. Kun suunnitelmalliseen ja taloudellista hyötyä tavoittelevaan laittomaan metsästykseseen liittyy saaliseläimen myyminen valmiiksi järjestettyjä kanavia pitkin, saaliin kätkeminen liittyy kiinteästi laittomaan metsästykseseen. Metsästysrikollisuuden suunnitelmallisuuden lisääntyminen tulee sen vuoksi ottaa huomioon myös suhtautumisessa metsästysrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemiseen.

Esityksen eräänä tavoitteena on metsästysrikosten esitutinnan tehostaminen mahdollistamalla metsästysrikosten tutkinnassa uusien pakkokeinojen käyttö. Valiokunta toteaaakin, että rikosten tekemistä ehkäisee ennalta suuri kiinnijäämisriski. Tässä yhteydessä valiokunta pitää tärkeänä sitä, että viime vuosina valvontaviranomaiset ovat tehostaneet yhteistyötään, tiedonkulkua ja paikallista erävalvontaa. Erityisesti näkyvän valvonnan lisäämisellä voidaan ennalta estää syyllistymistä laittomiin tekoihin. Esityksen perusteluista käy ilmi, että valvontaa ei ole kuitenkaan mahdollista lisätä niin paljon, että kiinnijäämisen riski erämaaoiloissa sen johdosta merkittävästi kasvaisi. Suunnitelmallisesti rikoksia tekevä voi siten laskelmoida, että rikoksella saatava hyöty on suurempi kuin kiinnijäämisen riski. Valiokunta toteaaakin, että vain suhteellisen pieni osa suunnitelmallisista metsästysrikoksista ja laittoman saaliin kätkemisistä tulee todennäköisesti viranomaisten tietoon. Rikosten selvittäminen, rikosentekijöiden kiinni saaminen ja metsästäjien samoin kuin saaliin kauppaajien yhteydenpidon todentaminen on harvaan

asutuilla alueilla rikostutkinnallisesti vaikeaa ja vaativaa. Tutkinnan tehostaminen edellyttää näin ollen uusien, pakkokeinolain mahdollistamien tutkintamenetelmien käyttöönottoa.

Televalvonnan käyttäminen tai matkaviestien sijaintitietojen hankkiminen ei ole nykyisin pakkokeinolain nojalla mahdollista metsästysrikosta tai laittoman saaliin kätkemisestä koskevassa esitutkinnassa. Koska törkeästä metsästysrikoksesta ehdotetaan säädettäväksi rangaistukseksi enintään neljä vuotta vankeutta, esitutkintaviranomaiselle voitaisiin pakkokeinolain 5 a luvun 3 §:n nojalla antaa lupa kohdistaa mainitusta rikoksesta epäiltyyn televalvontaa sekä lupa hankkia hänen matkaviestimensä sijaintitiedot. Jotta edellä mainitut pakkokeinot olisivat mahdollisia myös törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä epäiltyyn kohdistettuina mainitun rikoksen selvittämiseksi, valiokunta katsoo, että esityksessä ehdotetun mukaisesti mainittu rikos tulee erikseen lisätä pakkokeinolain säännöksiin.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä edellä esitetyin huomautuksin ja jäljempänä esitettävin muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. lakiehdotus

1 a §. Törkeä metsästysrikos. Esityksessä ehdotetaan rikoslain 48 a lukuun säädettäväksi törkeää metsästysrikosta koskeva uusi 1 a §. Uuden pykälän mukaan metsästysrikos voitaisiin arvioida törkeäksi, jos rikos tehtäisiin erityisen raa'alla tai julmalla tavalla, rikoksen kohteena olisi suuri määrä riistaeläimiä, rikoksella tavoiteltaisiin huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehtäisiin erityisen suunnitelmallisesti. Metsästysrikos voitaisiin arvioida törkeäksi myös, jos metsästysrikoksella tapetaan ahma, ilves, karhu, metsäpeura, sauikko tai susi taikka vahingoitetaan sitä. Lisäksi edellytettäisiin rikoslain

kokonaisuudistuksessa omaksuttuun vakiintuneeseen tapaan, että rikos olisi myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Esityksen perusteluissa on todettu, että törkeän tekemuodon säätäminen olisi keino ohjata oikeuskäytäntöä arvioimaan tällaisia tekoja nykyistä moitittavimmiksi ja tällaisista teoista säädetty vähimmäisrangaistus ohjaisi mittaamaan teoista niiden moitittavuuteen nähden oikeasuhteinen rangaistus.

Valiokunta katsoo, että törkeän tekemuodon säätämistä harkittaessa säännöksen hyväksyttävyyden kannalta keskeistä on löytää ne perusteet, joiden käsillä ollessa tekoa on perusteltua arvioida nykyistä perustekomuotoa moitittavamaksi. Erityisesti pykälän 5 kohdan osalta valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että EU:n samoin kuin Suomen harjoittaman suurpetojen suojelupolitiikan menestys riippuu olennaisesti paikallisten asukkaiden asenteista. Suurten petoeläinten vuoksi paikalliset asukkaat ovat huolissaan omasta ja lastensa turvallisuudesta sekä karjan, kotieläinten, metsästyksessä käytettävien koirien ja riistan (muun muassa metsäpeura) menetyksistä. Tämä on otettava huomioon pyrittäessä saavuttamaan tasapaino luontodirektiivissä säädetyn suojelutavoitteen kanssa.

Valiokunta toteaa, että viime vuosina on toteutettu useita erityistoimia, joilla on pyritty lisäämään paikallisväestön sietokykyä suurpetoja kohtaan. Erityisen merkittävien vahinkojen uhkaa aiheuttavien sekä turvallisuutta uhkaavien suurpetojen metsästyksen poikkeuslupien myöntäminen siirrettiin elokuusta 2008 alkaen maa- ja metsätalousministeriöstä riistanhoitopiireille. Tämä on yksinkertaistanut hakemusmenettelyä ja lyhentänyt käsittelyaikoja. Päätöksenteon siirtymisen aluetasolle, mikä on myös lähtökohtana riistahallintouudistuksessa (HE 237/2010 vp), on arvioitu lisäävän tietoisuutta siitä, että ongelmiin voidaan tarvittaessa puuttua. Joulukuun 2009 alussa tuli voimaan myös uusi riistavahinkolaki (105/2009), jolla parannettiin korvausjärjestelmän kattavuutta. Esityksen perusteluissa on arvioitu, että myös korvausjärjestelmän parannukset lisäävät osaltaan yleistä hyväksyntää

ja kansalaisten myönteistä suhtautumista luontodirektiivin erityisen suojelun piiriin kuuluvien lajien suojeluun (HE 90/2008 vp — MmVM 13/2008 vp).

Edellä on todettu, että suurten petoeläinten vuoksi asukkaat ovat huolissaan muun muassa omasta ja lastensa turvallisuudesta sekä karjan, kotieläinten ja metsästyksessä käytettävien koirien menetyksestä. Tähän liittyen valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että rikoslain säännökset pakkotilaoikeudesta tulevat sovellettaviksi myös metsästyksen yhteydessä. Pakkotilaoikeus liittyy aina konkreettiseen tapaukseen, pakottavaan tilanteeseen. Jokaisella on oikeus puolustaa omaa ja toisen henkeä eläimen hyökkäystä vastaan, tarvittaessa vaikka surmaamalla eläin.

Myös omaisuuden puolustaminen on pakkotilatekona sallittua. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun petoeläin hyökkää pihassa olevan tai metsästyksessä olevan koiran kimppuun. Samoin muita eläimiä, kuten lammasarhassa olevia lampaita, saa suojella tarhaan hyökkäävää sutta tai karhua vastaan. Jos hyökkäävää eläintä ei voida muuten pysäyttää, eläimen surmaaminen tulee olla pakkotilatekona sallittua. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että pakkotilaoikeus ei kuitenkaan kata muun ohella niitä tilanteita, joissa petoeläin surmataa varoitoimenpiteenä ennen kuin on aiheutunut konkreettinen vaara hyökkäyksestä. Valiokunta katsoo kuitenkin, että konkreettinen vaara hyökkäyksestä on olemassa myös silloin, kun nyt kyseessä oleva petoeläin on laiduntavan kotieläimen tai metsästyskäytössä olevan koiran välittömässä läheisyydessä. Konkreettista vaaraa koskevan edellytyksen toteen näyttäminen on usein vaikeaa ja tulkinnanvaraista.

Valiokunta katsoo sinänsä olevan perusteltua, että hallituksen esityksessä luetellut eläinlajit kirjataan erikseen säännöksen tunnusmerkistöön. Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että nyt esillä oleva pykälän 5 kohta, niin kuin koko pykälä, koskee vain tahallista menettelyä. Pykälän 1—4 kohdissa on kuvattu toimintaa, joka on väistämättä aina tahallista. Myös pykälän 5 kohdassa sana "tappaa" tarkoittaa va-

kiintuneesti tahallista tappamista (esimerkkinä tapon tunnusmerkistö, RL 21:1). Viitaten kuitenkin siihen, mitä edellä on todettu pakkotilaoikeutta sääntelevien säännösten soveltamisesta, ja myös siihen, ettei valiokunta pidä tarkoituksenmukaisena sitä, että tiettyyn eläinlajiin kuuluvan eläimen tappaminen tai vahingoittaminen sinänsä johtaisi teon luokittelemiseen eräissä tapauksissa törkeäksi pykälän muissa kohdissa tehdyistä linjauksista poiketen, valiokunta ehdottaa pykälän 5 kohtaan sisältyvän törkeän metsästysrikoksen tunnusmerkistön rajaamista liittämällä siihen erityiskriteereitä. Valiokunta ehdottaakin kohdan hyväksymistä sen sisältöisenä, että siinä mainittujen eläinten tappaminen tai vahingoittaminen muodostaa törkeän metsästysrikoksen ainoastaan silloin, kun pyyntitapa tai -väline on laitton tai kun metsästyksessä on käytetty moottorikäyttöistä ajoneuvoa metsästyslain vastaisesti taikka kun tekoa on muutoin pidettävä häikäilemättömänä. Näin muotoiltuna tämä pykälän viimeinen kvalifioimisperuste on linjassa pykälän muiden perusteiden kanssa. Valiokunnan säännökseen ehdottama rajausta estäisi myös sen, ettei törkeää tekemuotoa sovellettaisi tulkinnanvaraisissa pakkotilatapauksissa tai pakkotilaa lähentelevissä tapauksissa.

Edellä todettujen muutosten jälkeen säännös kuuluisi: "tapetaan ahma, ilves, karhu, metsäpeura, sauko taikka susi, tai vahingoitetaan niitä, käyttäen metsästyslaissa (615/1993) kiellettyä pyyntivälinettä tai pyyntimenetelmää taikka rikkoen metsästyslaissa säädettyjä moottorikäyttöisten kulkuneuvojen käytön rajoituksia tahi toimien muutoin häikäilemättömällä tavalla". Lisäksi törkeysarvostelussa olisi kokonaisarvostelu hallituksen esityksen mukaisena.

Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että nyt ehdotettavaa häikäilemättömyyden kriteeriä on käytetty yhtenä törkeän huumausainerikoksen kriteerinä (RL 50:2). Häikäilemättömyyttä voisi osoittaa esimerkiksi karhun tappaminen talvipesäänsä tai karhuemon surmaaminen tarkoituksellisesti niin, että pennut jäävät kuolemaan luontoon. Myös teko, jossa

eläintä ajetaan pitkään takaa muullakin kuin moottorikäyttöisellä ajoneuvolla, voitaisiin katsoa häikäilemättömäksi tekotavaksi. Samoin eläimen etsiskely ja tappaminen joukolla voisi olla häikäilemätöntä, vaikka sitä ei voisi pitää pykälän 4 kohdassa tarkoitettulla tavalla erityisen suunnitelmallisena.

Mikäli pykälä muotoillaan nyt ehdotetulla tavalla, merkitsee se sitä, että suden, ahman, ilveksen, karhun, metsäpeuran ja saukon tappaminen on sellaisenaan rangaistavaa metsästysrikoksena nykyiseen tapaan, koska kyseessä ovat rauhoitetut eläimet. Perustekomuodon enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Kyseisestä metsästysrikoksesta seuraisi normaalisti metsästyskielto, tekovälineen menetys valtiolle, saaliin tai sen arvon menettäminen sekä tavallisesti myös kaikkien aselupien menetys. Tässä ei ole suurta eroa tavallisen ja törkeän tekemuodon välillä. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että tunnusmerkistön muotoilu hallituksen esityksestä poikkeavasti edellä esitetyllä tavalla ei sanottavasti haittaisi näiden eläinten luvattoman metsästyksen tutkintaa sellaisissa tapauksissa, joihin lainmuutoksella erityisesti pyritään vaikuttamaan (suunnitelmallinen tappaminen, hyödyn tavoittelu, häikäilemättömyys).

4 a §. Törkeä laittoman saaliin kätkeminen. Viitaten edellä 1 a §:n kohdalla esitettyyn muutokseen valiokunta ehdottaa johdonmukaisuuden vuoksi myös 4 a §:n 4 kohtaa muutettavaksi.

Lausunto

Lausuntonaan maa- ja metsätalousvaliokunta esittää,

että 2.—5. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 1 a ja 4 a § muutettuina seuraavasti:

48 a luku

Luonnonvararikoksista

1 a §

Törkeä metsästysrikos

Jos metsästysrikoksessa
(1—4 kohta kuten HE)

5) tapetaan ahma, ilves, karhu, metsäpeura, saukko *taikka* susi, *tai vahingoitetaan niitä, käyttäen metsästyslaissa (615/1993) kiellettyä pyyntivälinettä tai pyyntimenetelmää taikka rikoksen metsästyslaissa säädettyjä moottorikäyttöisten kulkuneuvojen käytön rajoituksia tahi toimien muutoin häikäilemättömällä tavalla*

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä*

metsästysrikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

4 a §

Törkeä laittoman saaliin kätkeminen

Jos metsästysrikoksella saadun laittoman saaliin kätkemisessä

(1—3 kohta kuten HE)

4) rikoksen kohteena on *tämän luvun 1 a §:n 5 kohdasta ilmenevin tavoin tapettu* ahma, ilves, karhu, metsäpeura, saukko tai susi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä laittoman saaliin kätkemisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Helsingissä 14 päivänä tammikuuta 2011

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Jari Leppä /kesk
vpj. Pertti Hemmilä /kok
jäsen. Lasse Hautala /kesk
Hannu Hoskonen /kesk
Anne Kalmari /kesk
Johanna Karimäki /vihr
Lauri Kähkönen /sd
Mats Nylund /r
Pentti Oinonen /ps

Klaus Pentti /kesk
Petri Pihlajaniemi /kok
Erkki Pulliainen /vihr
Kari Rajamäki /sd
Arto Satonen /kok
Katja Taimela /sd
Pekka Vilkuna /kesk
vjäs. Markus Mustajärvi /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Carl Selenius.